

**La renovació
educativa a les
Balears. (Anàlisi
bibliogràfica
i situació
investigadora)**

Antoni J. Colom
Cañellas

Educació i Cultura
(1999), 12:
121-142

La renovació educativa a les Balears (Anàlisi bibliogràfica i situació investigadora)

Antoni J. Colom Cañellas
Universitat de les Illes Balears

L'objectiu d'aquest treball és fer un diagnòstic de la bibliografia i del nivell d'investigació assolit per la temàtica que coneixem sota la denominació de «renovació educativa», referida en exclusivitat a les Balears. Es tracta doncs de dur a terme un treball historiogràfic, o si es vol, un «estat de la qüestió» per tal d'emmarcar en el seus pertinents límits uns vint-i-cinc anys de recerca dins el marc de la nostra història educativa. Ara bé, per fer palès el que hem anunciat caldrà abans delimitar què s'entén per «renovació educativa» a fi que la clarificació del marc conceptual ens ajudi a la definició de les coordenades temàtiques i temporals.

1. La renovació educativa. Marc conceptual i temporal

Entenem per renovació educativa un moviment pedagògic plural i conceptualment no gaire delimitat, que té per objecte la innovació de la pràctica escolar; en gran part centra el seu interès en la qüestió del mètode o en aquells aspectes amb capacitat de modificar l'ambient de l'escola. Correspon al que en la literatura especialitzada en llengua anglesa es reconeix com «New School», o en els països francòfons com «Education Active».

La denominació «New School», escola nova en català, és originària de Cecil Reddie, pedagog anglès que estudià amb J. Dewey als Estats Units, i que un cop de tornada a casa, inaugurà el 1898 a la finca familiar —Abbotsholme— un col·legi al qual posà el nom de New School. Fou doncs el nom de la primera escola a Europa el que serví per donar sentit i entitat al nou moviment pedagògic que havia sorgit als Estats Units, més concretament a Chicago, on J. Dewey, a partir de 1896, impulsà de forma experimental l'anomenada University Elementary School, que, associada al Departament de Filosofia del qual Dewey era catedràtic, serví per posar en pràctica els seus plantejaments educatius.¹

Anys més tard a França, un dels teòrics i sistematitzadors de la pedagogia pròpia de l'Escola Nova, Adolphe Ferriere, impulsà amb èxit en el seu indret cultural el nom

¹Vid. fonamentalment: F. SAINZ: *Las escuelas nuevas norteamericanas*, Public. de la Revista Española de Pedagogía, Madrid, 1928, pàg. 21.

d'Educació Activa, puix com hom sap l'activisme era si més no la característica determinant del nou moviment. En canvi, en castellà, o bé es traduïren respectivament les denominacions pròpies del francès i de l'anglès, o bé es popularitzà una mescla de les dues amb l'híbrid «*escuela activa*», que de totes formes també serví per clarificar el nou corrent educatiu que es gestava.

Doncs bé, a l'àmbit català, i amb posterioritat a l'extensió arreu de les anteriors denominacions, es va anar utilitzant el nom de «*moviment de renovació educativa*». Per tant, parlar d'educació activa (denominació en francès), d'escola nova (terminologia anglesa), d'escola activa (propi del castellà) o de renovació educativa, tal com s'anomena en català, és referir-nos al mateix fenomen pedagògic, és a dir, a la dinàmica d'innovació metodològica i escolar que, orientada en un primer moment per Dewey, aviat comptà amb altres autors de prestigi —Montessori, Decroly, Claparede, Ferriere, Washborne— que tots plegats donaren noves perspectives i ampliaren els conceptes i les pràctiques d'aquest nou corrent.

En síntesi s'ha dit que el tarannà de l'escola nova, o del moviment de renovació educativa, estaria definit a partir dels següents punts:

1. Més importància de l'educació que de l'ensenyament.
2. Pedagogia cada vegada més interessada per la psicologia.
3. Educació en funció del nen o paidocentrisme.
4. Autonomia i llibertat de l'infant.
5. Ambient natural a la classe i en general a l'escola.
6. Educació individualitzada en el si d'un esperit comunitari.
7. Atmosfera d'optimisme i confiança.
8. Tenir un coneixement precís de l'infant.
9. Mobilitzar l'activitat del nen.
10. El mestre ha d'esser més un guia que no pas un instructor.
12. Partir sempre dels interessos del nen.
13. Obrir l'escola a la vida, a la realitat social.
14. Fer de la classe una vertadera comunitat infantil.²

Aleshores, es considera renovació educativa qualsevol experiència escolar que contempli un o més d'aquestes punts.

Passant ara al tema de la seva concreció temporal podem dir que el moviment de renovació educativa s'inicià amb la ja esmentada University Elementary School de Chicago, intervenguda per Dewey a partir de 1896. Respecte al seu termini podem dir que gairebé tots els mètodes de l'escola nova estaven ja prou definits al voltant de l'any vint, essent potser l'excepció més paradigmàtica el mètode de l'escola moderna, propi de C. Freinet, que es pot donar definitivament sistematitzat l'any 1925. De tota manera, l'aplicació continuada d'aquests mètodes i el paper que varen tenir dins la vertebració de la Pedagogia d'aleshores, fa que puguem estendre la seva influència fins als inicis de la Segona Guerra Mundial. De fet, són doncs més de quaranta anys els que il·lustren la teoria i la pràctica d'aquest moviment pedagògic.

² Per a una ampliació i fonamentació d'aquests punts cal consultar: R. TITONE: *Metodología Didáctica*, Edit. Rialp, Madrid, 1981, pàg. 54 i sgs.

2. Els límits de la nostra recerca

Per dur a terme el nostre propòsit analític inclourem aquells treballs que estiguin integrats alhora dins les dues categories —temàtica i temporal— que tot just passam ara a definir:

a) Temàticament tendrem en compte aquelles aportacions que directament incideixin sobre els fenòmens, els aspectes o les característiques que a l'apartat anterior hem donat com a pròpies de l'escola nova, sempre que la seva aplicació s'hagi dut a terme a les Balears. Volem dir que no contemplarem els treballs que no entrin en relació amb la temàtica renovadora encara que siguin de l'època estudiada. També obviarem els treballs que si bé es refereixen a innovacions educatives no siguin innovacions orientades pel corrent objecte del nostre estudi.

b) Temporalment tendrem cura de les publicacions de la nostra historiografia educativa que es refereixin a esdeveniments propis de la renovació educativa entre 1896 —inici internacional del moviment— i 1936, any que començà la guerra incivil espanyola i que avortà definitivament qualsevol tipus de pràctica escolar que no s'adaptàs a les directrius emanades des de Burgos per l'Estat feixista que aleshores es gestava. Fa qui fa, quaranta anys importants i apassionants de la nostra pedagogia, que gràcies al moviment de renovació educativa s'identificà amb els corrents més avançats de la pedagogia europea i americana.

El perllongament fins a l'any 1936 té diverses raons d'esser; en primer lloc, perquè el clima polític permetrà aquestes innovacions metodològiques i escolars pròpies de la renovació educativa; en segon lloc, perquè alguns dels mètodes més paradigmàtics de l'escola nova s'aplicaran per primera vegada a les nostres illes en els anys trenta —el mètode de projectes de W. Kilpatric i el ja esmentat de l'escola moderna inspirat per C. Freinet. Finalment, cal dir que en temps de la Segona República fins i tot es reffrendaren amb més força les pràctiques pròpies d'aquest moviment renovador.

També cal dir que els anys de la primera dictadura (1923-1928), i a causa en part a la dinamització escolar que de forma oficialitzada desenvolupà Capó com a inspector en cap des del 1924, la possibilitat renovadora no es va veure molt afectada. Aleshores, temporalment, tendrem presents tots els treballs referits en sentit estricte a la renovació educativa entre 1896 i 1936.

Uns altres paràmetres no tenen cap mena de dificultat definitòria, com és ara el cas dels límits geogràfics, o els de la bibliografia que estudiam. En el primer cas, ens referirem als treballs sobre Mallorca, Menorca i Eivissa, i això no per cap tipus de discriminació geogràfica sinó simplement perquè ara per ara la bibliografia sols contempla aquests indrets. En relació a l'altra qüestió —els límits de la bibliografia emprada— direm que utilitzarem els treballs publicats des del 1971 —any en el qual s'inicià sistemàticament l'estudi del nostre passat educatiu— fins a la primera meitat de l'any 1996, (30 de juny) data d'entrega a la impremta del present article. Abans de la data esmentada comptam amb estudis d'història de l'educació referits a les Balears (fins i tot ja en el segle XIX) encara que cap no es refereix a la renovació educativa.

En resum, el que el lector trobarà a continuació és un estudi sobre la historiografia del moviment de renovació educativa en sentit estricte (entre 1896 i 1936) a les Balears fonamentat en la bibliografia publicada entre 1971 i juny de 1996.

3. Descripció general de la mostra historiogràfica

Hem trobat fins a 56 títols, entre llibres i articles, que compleixen les especificitats abans esmentades en referència al moviment de renovació educativa a les Balears.³ Els més antics corresponen a l'any 1971 (núm. 14 i 46), i el darrer publicat al 1996 (núm. 12).

Cal destacar que molts pocs fan referència implícita al moviment de renovació educativa, car és difícil trobar treballs que des del títol ens parlin de «renovació educativa», «escola nova», «activisme»... o altres paraules claus determinants de la nostra temàtica. En aquests sentit sols cal referir els treballs núm. 5, 6, 7, 8, 11, 12, 16 i 44. Els altres són treballs monogràfics que si bé es refereixen a la renovació no s'ha considerat pertinent concretar-los i contextualitzar-los dins el si del moviment.

Respecte a la metodologia emprada hi ha mostres per a tots els gustos, que van des de la seriositat i la dignitat fins a allò més pintoresc. Cal advertir també que tenim alguns treballs fets des del record, com és ara el cas de M. Deyà (núm. 14 i 15), de L. Duran (núm. 16) i de M. Rosselló (núm. 46), i també d'altres que deixen molt a desitjar (núm. 3, 26 i 49, per exemple).

En definitiva, els 56 treballs es poden dividir en quatre grups importants, a saber:

— de caràcter bibliogràfico-general, és a dir, publicacions de repertoris en els quals es contemplen obres dedicades a la renovació educativa a casa nostra. Trobam dos d'aquests treballs (núm. 13 i 50).

— obres de caràcter general, que fan referència a èpoques més àmplies que la nostra, però que també contemplen les qüestions renovadores, o aspectes que en un moment donat poden servir per a l'estudi de la renovació educativa. Són definitivament quatre llibres, en concret els numerats amb els núm. 9, 45, 51 i 52.

— treballs de caràcter general sobre el tema concret de la renovació educativa a les Balears. Es tracta de materials centrats en el moviment de renovació educativa, però que més que un plantejament monogràfic tenen una pretensió generalista sobre la qüestió. En concret són també quatre les aportacions d'aquests tipus, a saber, la núm. 5, 30, 31 i 37.

Això fa, que dels 56 treballs n'hi hagi 10 (els esmentats a les tres categories fins aquí assenyalades) que considerem obres de consulta, contextualitzadores o de caràcter general, sobre el tema que ens ocupa. Per acabar ens trobaríem amb el darrer grup:

— materials que aborden monogràficament temàtiques pròpies de la nostra renovació educativa. Formen el grup majoritari que òbviament contempla la resta de treballs, és a dir 46. La seva importància farà que el seu estudi es desenvolupi al següent apartat.

4. Temàtiques tractades

Les temàtiques que s'aborden poden estructurar-se a partir del següents grups:

³ Aquests 56 treballs es troben pertinentment citats al final del present article. El lector els trobarà a més numerats per així poder saber a quin article fem referència quan els citem mitjançant un número dins el text. D'aquesta manera cada material se citarà de forma numèrica perquè d'aquesta manera es pugui saber en cada moment el treball concret a què ens referim.

a) Sobre mestres, professors i altres professionals del món de l'educació. És el grup més nombrós entre les qüestions estudiades. En total hem comptabilitzat fins a 18 treballs (núm. 3, 4, 6, 7, 10, 14, 15, 16, 17, 19, 25, 26, 27, 33, 43, 47, 54 i 56), que alhora responen a la següent classificació:

— Estudis sobre mestres. Tenim 10 mestres d'ensenyament primari que han merescut recerca per part dels investigadors. Són els següents:

- Gabriel Comas i Ribas (núm. 3)
- Antoni Albert i Nieto (núm. 4)
- Llorenç Duran i Coli (núm. 6, 16 i 17)
- Miquel Porcel i Riera (núm. 7)
- Andreu Crespi i Salom (núm. 26)
- Miquel Buades i Ribes (núm. 27)
- Jaume Fornaris i Taltavull (núm. 43)
- Andreu Ferrer i Ginard (núm. 47)
- Francesc Pons i Pons (núm. 54)
- Joaquim Cadena i Fernández (núm. 56)

Deu mestres que han merescut 12 treballs. La nostra opinió, i sense fer ara gaire cas de la banalitat que diu que tot és millorable, és que mancaria retornar i completar l'estudi del mestre Gabriel Comas i d'Andreu Ferrer, ja que el llibre que estudia aquest mestre sols es refereix a l'època que exercí a Artà. La resta ens aporta una primera aproximació prou digna per avaluar les seves aportacions al moviment renovador. Destaca el cas de Llorenç Duran, que fins ara és el mestre que ha merescut més atenció entre nosaltres.

Cal dir que set d'aquests mestres foren mestres públics, i tres privats (núm. 4, 26 i 27). Per illes, sis són mallorquins, dos menorquins —Jaume Fornaris (núm. 43), si bé va exercir gairebé tota la seva vida a Mallorca, i Francesc Pons i Pons (núm. 54)— i altres dos eivissencs (Antoni Albert i Nieto, núm. 4, i Joaquim Gadea, de fet nat a Barcelona, però que desenvolupà gairebé tota la seva vida professional a Eivissa, núm. 56).

— Estudis sobre inspectors d'ensenyament primari. Tenim per ara tres treballs referits a dos inspectors: un de mallorquí, Joan Capó Valldepadrines, amb dos treballs (núm. 10 i 15), i un de menorquí —Joan Comas i Camps (núm. 33)— que no exercí mai a casa nostra, però que indubtablement fou un dels protagonistes de la renovació educativa a Espanya.

— Estudis referits a professors de secundària i d'Escoles Normals. Comptam també amb tres treballs que aborden aspectes concrets d'aquest nivell professional. Entre aquests cal mencionar l'aportació interessantíssima sobre Gabriel Alomar, polític i catedràtic de Literatura de l'Institut Ramon Llull de Palma (núm. 19), i les notícies que tenim sobre la família Viñas, (el pare, que fou catedràtic de Pedagogia de la Normal de Palma i dues filles —Encarna i Cèlia— que foren professores d'Institut (núm. 14 i 25). Cap d'aquests no es pot considerar definitiu.

Com es pot veure un 33% dels treballs dedicats a persones relacionades amb l'educació són de nivells diferents a l'ensenyament primari. L'altre 66% de treballs estan dedicats sols a 10 mestres, que no és sinó una minsa contribució que necessàriament s'hauria d'ampliar de forma molt significativa.

b) Sobre altres persones relacionades amb l'educació. És un altre grup relativament important ja que presenta set treballs. En total podem fer els següents subapartats:

— Metges. Tenim cinc treballs (núm. 23, 35, 38, 39 i 40) dedicats a quatre metges mallorquins, com són ara Guillem Oliver, Mateu Contestí, Ignasi Valentí i Emili Darder. El metge psiquiatre Ignasi Valentí amb dos treballs (núm. 39 i 40) és per ara qui ha merescut més interès, si bé val a dir que tenim prou coneixement del pensament pedagògic de Oliver (35). Aquesta línia de recerca està donant fruits ben interessants, per la qual cosa seria prou interessant donar a conèixer noves aportacions d'altres professionals de la medicina. El cas del metge Ferrer Pujol d'Andratx, per exemple, és paradigmàtic de la necessitat de continuar amb aquesta línia d'investigació.

— Arquitectes. Dos treballs (núm. 29 i 42) estan dedicats al que fou arquitecte escolar de les Balears Guillem Forteza. Consideram que amb aquests materials està prou investigada la seva funcionalitat i dedicació a la qüestió educativa.

— Capellans. Tenim un treball (núm. 37) que reflecteix les aportacions d'Andreu Pont de Lluçmajor dins el si del moviment higienista que tanta importància va tenir en el moviment de renovació educativa de les Illes.

En definitiva, sis personatges abordats a través de vuit treballs que consideram que són una bona fita en investigació, puix és sempre més difícil descobrir i estudiar aspectes educatius en persones que de principi no tenien perquè dedicar-se a la Pedagogia ni preocupar-se'n. En aquest sentit cal dir que hi ha un inici de recerca interessant que caldria anar continuant i encetant a les altres illes.

c) Treballs sobre mestres catalans en relació a les Balears. Es tracta d'una línia de treball encetada de forma molt minsa però que consideram que és d'importància cabdal per tal de veure els deutes i els dèbits de la nostra renovació respecte de la catalana. Cal dir que també hi ha treballs sobre la incidència de mallorquins sobre el moviment renovador a Catalunya que de tota manera no s'inclouen en aquest estudi perquè tanmateix les seves aportacions, tal com referim, es donaren en benefici de la pedagogia del Principat.⁴ Ara per ara comptam amb una estricta nota sobre Alexandre Galí en relació a Mallorca (núm. 34) i un esplèndid i ben documentat treball sobre Artur Martorell i els seus amics mallorquins, exemplar en tots els sentits (núm. 24).

d) Sobre escoles i centres escolars en general. Malgrat que sembli mentida, i a pesar del sentit tradicional que té dins la història de l'educació l'estudi de les institucions educatives, a les Balears, i en el període de la nostra renovació, podem dir que aquesta línia de recerca gairebé no ha merescut atenció investigadora. Sols tenim cinc treballs que es refereixen a dos centres; en primer lloc, dos articles referits a l'Escola Normal de Palma (núm. 32 i 46) molt parcials i dedicats a aspectes concrets que tanmateix no donen una visió ni tan sols general de la tasca duta a terme per la Normal de Palma en el si de la

⁴ Vegeu per exemple: A. J. COLOM: «Gabriel Alomar i la presència de Montessori a Barcelona», pàg. 55 a 69 de: *Materials per a una història de l'educació de la primera infància als Països Catalans*. Tom III de les Actes de les V. Jornades d'història de l'educació als Països Catalans, Edicions Eumo, Vic, Barcelona, 1984.

De tota manera sabem de conferències que Joan Capó va fer de forma reiterada en el si de les Escoles d'Estiu de Barcelona, convidat per Rosa Sensat i Eladi Homs, i de viatges de catalans a Mallorca per tal de veure l'obra renovadora duta a terme pels mestres mallorquins. En aquest sentit el Museu Pedagògic de les Balears, establert a Palma el 1918, propicià molts d'aquests intercanvis. De tota manera aquestes qüestions si bé són ben sabudes no han merescut encara cap tipus d'estudi, almanco publicat.

renovació educativa; per altra banda comptam amb tres treballs (núm. 1, 2, 44) encarregats d'estudiar l'Escola «*libre*» d'Alaior de Menorca, potser l'únic centre analitzat com cal dins la nostra bibliografia referida a l'Escola Nova. Destaca en aquest sentit el llibre sobre aquest centre (núm. 1) fruit d'un autor menorquí, P. Alzina Seguí, que demostrà una precocitat extraordinària i una afecció increïble a la història educativa, ja que cal dir que fou desenvolupat quan encara era estudiant de batxillerat, la qual cosa no va desmerèixer en absolut de la seva qualitat.

e) Sobre la temàtica de l'higienisme. Com hom sap el moviment de l'escola nova fou absolutament influït pel naturalisme biologicista, que en el seu sentit més social i humà donà lloc a l'higienisme escolar. Doncs bé, a les Illes comptam amb diversos treballs — fins a vuit— que es refereixen a les qüestions pròpies d'aquesta temàtica, per la qual cosa podem dir que avui per avui tenim un nivell de recerca en absolut menyspreable sobre tal qüestió. De tota manera, cal dir que molts d'aquests treballs han estat ja citats quan ens hem referit als metges que aportaren idees i realitats a la nostra educació, puix com hom comprendrà foren aquests professionals els més interessats per la temàtica higienista, que de fet entrava de ple dins els seus esquemes professionals. Aquests treballs ja esmentats són els núm. 23, 35, 36, 38, 39 i 40, si bé cal afegir-ne un altre (el núm. 22) referit a la política higienista i sanitària de l'ajuntament de Palma, i dos articles de caràcter més general (núm. 37 i 39).

Caldria aleshores iniciar unes altres línies de recerca paral·leles a la de l'higienisme per tal de tenir una visió més completa dels nuclis d'incidència que va tenir arreu la renovació educativa. En aquest sentit, seria important iniciar l'estudi de les línies psicologistes i sociologistes que així mateix influïren en el nostre moviment renovador.

f) Sobre arquitectura escolar. Potser uns dels temes més completament estudiats a partir de quatre treballs, tres dels quals ja citats quan parlàrem dels arquitectes (núm. 29 i 41), de l'higienisme del Dr. Mateu Contesti (núm. 38) i un altre que complementa les informacions anteriors (núm. 41).

g) Sobre la Segona República. Com que és un període perfectament delimitat dins la historiografia general i que a més va tenir una gran importància pedagògica, no ens ha d'estranyar que els autors hagin delimitat les seves recerques en el segon període republicà espanyol, formant aleshores una unitat temporal, possiblement l'única d'estudiada amb més o menys vocació sistemàtica.

Comptam amb 8 treballs que afecten directament aquest període històric, si bé molts d'aquests ja han estat citats en uns altres apartats, bé perquè parlen de centres escolars (núm. 32), o de personatges (núm. 33 referit a en Joan Comas; núm. 24 al mestre Buades), o dels aspectes higienicosanitaris (núm. 22 i 23). Ara bé, de fet tots destaquen en el títol el període republicà amb el nom de «segona república» o es refereixen a dates incloses dins l'etapa republicana.

La resta de treballs encara no citats estan dedicats a l'associació anomenada Joventut Escolar (núm. 20), a les missions pedagògiques (núm. 21), o a donar una visió general de l'època (núm. 28). De tota manera manquen obres de caràcter global que puguin donar-nos una visió acurada del que fou aquest període educativament parlant.

h) Sobre el Museu Pedagògic. Vet aquí una institució educativa d'incidència almanco teòricament balear, potser la més important de la nostra renovació educativa, i que

sols ha produït per ara dos treballs de caràcter ben diferenciat. Un d'aquests té una preocupació generalista (núm. 48), mentre que l'altre es dedica monogràficament a determinar els fets succeïts arran de l'organització per part del nostre Museu del Congrés Pedagògic Nacional de l'any 1920 (núm. 53). Esperem que amb el temps i mitjançant investigacions que ja estan en marxa es pugui anar completant l'aportació pedagògica del Museu, potser la millor eina i instrument que els mestres i la nostra escola tengueren per tal de desenvolupar i aplicar els nous postulats innovadors que arribaven a les Illes.

i) Sobre qüestions pròpies de l'educació no formal. Potser una de les línies que amb més intensitat destaca dins els camps que la darrera recerca històrica contempla. Aquí a les Illes, comptam amb tres treballs que incideixen en el desenvolupament de l'educació no formal en els anys en què es desenvolupà la nostra renovació educativa. Un d'aquests, ja citat en parlar de l'Escola Normal i de la Segona República, està dedicat a les colònies escolars (núm. 32). Dels altres dos, un presenta un tractament general de la qüestió (núm. 45), i l'altre es refereix a l'escoltisme (núm. 49). Val a dir que, malgrat aquests tres treballs, el tema de l'educació no formal està encara per fer i per sistematitzar. Són moltes les qüestions importants que mereixen esser estudiades de forma plena i completa. Cal dir, malgrat tot, que hi ha treballs inèdits, de caràcter universitari —memòries de recerca de doctorat— que incideixen sobre alguna d'aquestes qüestions, com és ara la memòria de Mateu Cerdà i Martín sobre l'escoltisme, encara inèdita.

j) Sobre el mètodes propis de la renovació educativa. Tal com vàrem veure a la introducció a aquest treball la qüestió del mètode és un tema que es considera cabdal, ja que de fet l'escola nova, o si es vol la renovació educativa, implica un canvi de mètodes escolars i l'aplicació d'uns altres de reconeguts pel seu activisme. Doncs bé, aquí ens trobam amb un altre important dèficit investigador ja que de fet sols comptam amb dos treballs que es refereixin en concret a la metodologia pròpia de la renovació. Es tracta d'un llibre sobre l'experiència decrolyniana a Campanet (núm. 27, ja citat en parlar dels mestres) i d'un altre treball de caràcter general, al qual, entre altres moltes coses, li falta una pertinent i clarificadora sistemàtica (núm. 5). És com hom pot comprovar un camp gairebé inèdit que requereix urgentment aportacions. En aquest sentit ens sembla bàsic una monografia sobre l'aplicació del mètode Montessori a les Illes i l'extensió d'altres pràctiques actives: treballs manuals, educació física, colònies, esports, etc.

k) Sobre les relacions entre la renovació catalana i balear. S'introdueix com a línia temàtica perquè no s'han de confondre els treballs referits als mestres, que òbviament també formen part d'aquest capítol, d'altres treballs que així mateix puguin incidir sobre la qüestió. De fet sols comptam amb tres treballs, dos dels quals (núm. 24 i 34) ja foren citats en parlar dels mestres; l'altre (núm. 8) és un intent de presentar el tema de forma general, per la qual cosa té més d'intent de contextualització que d'una altra cosa. Com es pot comprovar estam davant una altra temàtica que seria prou important investigar de forma més acurada

l) Sobre la influència de la psicologia en les qüestions escolars. Una línia de treball prou important que per ara sols ha merescut, dins l'època delimitada com a pròpia de la renovació, una sola i recent aportació (núm. 55) que pretén veure com la psicologia dóna camins per la innovació escolar. Com ja hem insinuat en un altre lloc és prou necessari continuar per aquesta línia de recerca, perquè sols coneixent les influències originàries de la Psicologia i de la Sociologia tendrem la justa mesura del paper exercit per l'higienisme.

m) Sobre altres qüestions. A més de les 12 línies de recerca ben clarificades que hem esmentat fins aquí ens trobam amb tres treballs de difícil classificació, per la qual cosa hem optat per incloure'ls en aquest darrer apartat. Fan referència en concret a la introducció de les teories actives a Mallorca (núm. 11), a la qüestió de la renovació educativa en un espai determinat, com és ara el cas d'Inca (núm. 12) i un estudi monogràfic sobre un fet en concret —la reacció en contra de l'escoles laiques (núm. 18). Treballs en definitiva que podrien servir per iniciar altres línies de recerca però que per ara queden sols com a manifestacions singulars sense cap tipus de continuïtat.

Conclourem aquest apartat fent una anàlisi de les temàtiques per illes. Recordem que sobre 46 treballs monogràfics (els altres deu tenen un caràcter generalista), Mallorca absorbeix fins a 38 publicacions, la qual cosa fa més del 82% del total de les publicacions sobre la nostra renovació educativa.

Potser interessi més per desconegut, ja que és ara per primera vegada que es fa menció a les altres illes, veure el nivell d'investigació assolit en les qüestions historicoeducatives per Menorca i Eivissa. La situació és la següent:

—Menorca: té per ara sis publicacions referides al seu passat historicoeducatiu, concretat en el tema de l'escola nova. Tres d'aquestes publicacions (núm 33, 43, i 54) es refereixen respectivament a l'inspector Joan Comas, al mestre Fornaris i al mestre de Sant Lluís Francesc Pons i Pons. Cal dir, respecte a aquests noms, que els dos primers no tengueren cap tipus de contacte professional amb Menorca, per la qual cosa les aportacions a llur estudi no s'integren tanmateix dins l'ambient escolar menorquí. Una altra cosa és la monografia dedicada al mestre Pons, veritablement centrada en un mestre que exercirà tota la seva tasca professional a Menorca.

Els altres tres treballs se centren en l'anomenada escola «libre» o «laica» d'Alaior (núm. 1, 2 i 44), i tot plegat conformen una unitat envejable de coneixement educatiu sobre un centre escolar, potser, ara per ara, el millor estudi sobre qualsevol escola o institució escolar protagonista de la nostra renovació educativa.

— Pel que fa a Eivissa, direm que ara per ara aporta sols dues publicacions —dos llibres— sobre uns altres mestres que indubtablement protagonitzaren el millor de la pedagogia que mai s'aplicà a les Pitiüses; faig referència als treballs sobre el mestre Albert i Nieto (núm. 4) i a l'estudi sobre el mestre Joaquim Gadea (núm. 55), que després d'una vida dificultada a causa de la guerra del 36 fou investit senador de nominació real en el primer parlament democràtic, una vegada finalitzada la dictadura.

5. Els autors

Els 56 treballs publicats sobre la renovació educativa a les Balears estan signats per 25 autors diferents. Ara bé, aquesta xifra no es correspon amb el nombre de persones implicades a dur envant la recerca sobre el nostre passat educatiu ja que hi ha dades inqüestionables al respecte. Així cal dir que d'aquesta nòmina d'autors, ara per ara, sols sis han publicat més de dos articles, dels quals per cert n'hem de descomptar un en vistes al futur pel seu traspàs (Miquel Deyà, autor dels núm. 14 i 15) i gairebé un altre perquè fa ja més de vuit anys que no ha publicat res referit ja no a la nostra temàtica en concret sinó en general a la història de l'educació, (P. Alzina Seguí, núm. 1 i 2). Tot plegat això fa que 4 autors hagin publicat fins ara 32 treballs. Són els següents:

- Colom Cañellas, amb nou publicacions (núm. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 i 13).
- Janer Manila, amb sis publicacions (núm. 18, 19, 20, 21, 22, i 23).
- Oliver Jaume, amb 14 publicacions (núm. 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41 i 42).
- Sureda Garcia, amb tres publicacions (núm. 46, 47 i 48).

Si ajuntam els treballs del dos autors que més han publicat sobre el moviment de l'escola nova a les Balears (Antoni J. Colom i Jaume Oliver, amb 23 treballs) ens trobam que són responsables, ni més ni menys, de més del 46% —gairebé la meitat— de la nostra bibliografia, paràmetre aquest que creiem que parla clarament de la situació en què es troba quant a persones no sols la nostra temàtica sinó també el context del qual emergeix, és a dir, la recerca en història de l'educació.

Del total de treballs analitzats sols set estan firmats per més d'un autor (núm. 13, 39, 40, 41, 42, 51 i 52), els quals pertanyen com a primer firmant als següents autors:

- Colom Cañellas, un sols treball signat per dues persones (núm. 13).
- Oliver Jaume, dels seus 14 treballs quatre estan signats per més gent, en concret els núm. 39, 40, 41 i 42.
- Sureda Garcia, signa amb altres persones 2 dels seus tres treballs (núm. 51 i 52).

Vista la nostra estadística la publicació conjunta es dona o bé en autors que publiquen sovint sobre el tema (cas de J. Oliver i A. J. Colom), o en autors que no han tengut en la renovació educativa un eix important de la seva recerca educativa (cas de Bernat Sureda). En definitiva, podem concloure afirmant que no hi ha veritables equips de recerca estructurats, i que per contra, la investigació de caràcter educatiu a casa nostra es manté conjunturalment, gràcies a l'esforç d'autors voluntaristes i ocasionals que aporten una sola publicació a aquestes qüestions. Tant poca gent i encara fent feina per separat augura un futur preocupant al panorama investigador de la nostra història educativa, tant quantitativament pel que fa a les persones, com, el que és pitjor, qualitativament, ja que la manca de feina en equip o en grup, indubtablement, fa desaparèixer l'esperit crític i en conseqüència baixa el nivell qualitatiu de la recerca.

Pel que fa als autors i sobre el total de les 56 publicacions, ens trobam amb els següents grups professionals:

- Professors d'universitat
- Dr. Colom Cañellas, amb 9 treballs (del núm. 5 al 13).
- Dra. Fernández Bennàssar, amb un (núm. 17).
- Dr. Janer Manila, amb 6 treballs (del núm. 18 al 23).
- Dr. Mulet Trobat, amb un treball (núm. 28).
- Dr. Oliver Jaume, amb 14 treballs (núm. 29 a 42).
- Dr. Sureda Garcia, amb 3 treballs (núm. 50 a 52).
- Dr. Sureda Negre, amb un treball (núm. 53).
- Dr. Petrus Rotger, amb un treball (núm. 54).

En total, vuit autors, tots doctors, presenten una nòmina de 36 treballs, és a dir, gairebé un 64% de tota la producció bibliogràfica de la renovació educativa està en mans del professorat universitari, cinc dels quals són catedràtics d'universitat (quatre de la UIB i un de la Universitat de Barcelona, però menorquí de naixement); de la resta, dos són titulars d'universitat i un, titular d'escola universitària.

— Llicenciats en Pedagogia

Tenim una nòmina d'autors que són llicenciats en Ciències de l'Educació per la Universitat de les Illes Balears, que han produït un total de 10 treballs. Són doncs aportacions puntuals que no es tornen, almanco per ara, a repetir. En definitiva, aquest nou grup professional està format per:

Pere Alzina Seguí (núm. 1 i 2).
Rafel Bosch i Contestí (núm. 3).
Antònia Cardona i Costa (núm. 4).
Carme Martorell Gelabert (núm. 27).
Guillem Pont Ballester (núm. 43).
Miquel Rayo Ferrer (núm. 45).
Isabel Sancho Orell (núm. 47).
Ana Seguí Llobera (núm. 48).
Catalina Vilanova Ripoll (núm. 55).

La majoria dels casos són treballs universitaris fets quan els autors eren estudiants, que després bé ampliant-los o bé perfilant-los han estat publicats a diversos indrets, però que, com es veu, no han tengut cap tipus de continuïtat. El cas ja comentat de Pere Alzina, que va fer el seu llibre (núm. 1) essent estudiant de batxillerat, potser és única excepció a la circumstància plantejada.

Mestres i professors

Ens trobam quatre noms en aquesta categoria professional, tres dels quals plantejaren els seus treballs des del record, i per tant des de les seves experiències vitals. Es tracta de Deyà Palerm (núm. 14 i 15), de Duran i Coli (núm. 18) i de Rosselló Simonet (núm. 46). Aleshores sols comptam amb una aportació, seguint el mètode històric, com és ara el cas de Jaume Campaner, autor d'un esplèndid treball (núm. 24).

Altres professions

Els treballs restants foren publicats per un periodista, el Sr. Joan Martorell (núm. 26); un advocat, el Sr. Quintana de Menorca (núm. 44); per un historiador, el Sr. Segura Salado (núm. 49), i per un exmilitar que avui treballa a una empresa, el Sr. Vilas Gil (núm. 56). El treball núm. 25 obeeix a un número col·lectiu publicat per la revista *Lluc*.

Cal dir que tots els autors dels treballs que formen la nostra bibliografia sobre el moviment de renovació educativa a les Illes estan signats per autors de la terra, amb la qual cosa vull dir que cap altre historiador de fora no s'ha preocupat mai per la nostra educació, fet aquest que no deixa d'esser normal, vist l'aïllament geogràfic i l'alt nivell d'especialització que impliquen aquestes temàtiques.

En un altre ordre de coses cal destacar el paper que ha tengut la UIB, la nostra universitat, en el desenvolupament de la recerca historicoeducativa, fins a tal punt que no hi ha cap mena de dubte a l'hora de valorar aquest fet, que, ara per ara, s'evidencia com a determinant de la producció historiogràfica respecte de la nostra temàtica. Vet aquí les xifres d'aquesta influència:

7 professors universitaris de la UIB han produït 36 treballs

9 llicenciats en Ciències de l'Educació de la UIB han produït 10 treballs.

El total, doncs, fa un resultat de 46 treballs sobre 56, és a dir, més del 82% de les publicacions sobre història de la renovació educativa han estat produïts en relació a la UIB.

6. El lloc d'edició

El peu d'impremta dels nostres 56 treballs ens mostra una situació normal —el predomini de Palma com a entitat publicista. Ara bé, al mateix temps, es dóna una situació que de principi pot semblar prou curiosa; ens referim al fet que la resta del territori illenc ha aportat menys títols que Catalunya a la nostra temàtica.

Hi ha malgrat tot un argument aclaridor i que dóna resposta a aquest fet, i és que un dels elements de més dinamització en la recerca historicoeducativa, com són ara les anomenades Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans, sempre han publicat les comunicacions presentades, i com hom comprendrà moltes d'aquestes Jornades s'han celebrat a Catalunya⁵, per la qual cosa els treballs d'autors illencs que hi participen es veuen publicats fora de les Balears.

En resum, l'estadística respecte al lloc geogràfic de publicació ens mostra les següents xifres:

- Palma, 41 treballs.
- Menorca, 2 treballs (núm. 1 i 54).
- Eivissa, 2 treballs (núm. 4 i 56).
- Part forana de Mallorca: Inca, un treball (núm. 12), i Lluçmajor, dos treballs (núm. 36 i 38).

En total, a les Balears s'han publicat 48 treballs, només set dels quals han vist la llum a indrets diferents a Palma. Per contra, Catalunya ha publicat fins a vuit treballs de temàtica renovadora illenca, a saber:

- Barcelona, 5 treballs (núm. 2, 8, 18, 34, i 47).
- Vic (Barcelona), un treball (núm. 28).
- Reus (Tarragona), dos treballs (núm. 11 i 35).

Tots fruit de les Jornades abans esmentades excepte dos articles (núm. 8 i 34) publicats a una revista pedagògica que s'edita a Barcelona.

7. Les publicacions

Intentarem en aquest nou apartat donar una visió respecte a dues qüestions que afecten les publicacions, com és el tipus —llibres o articles— i les entitats que hi ha darrere i que, per tant, són les possibilitadores i responsables de la seva aparició a la llum pública. Consideram que ambdós aspectes són importants per conèixer el nivell, les possibilitats i el futur de la recerca en relació a la seva expansió entre la comunitat científica.

Respecte al tipus de publicacions ens trobam amb un desfasament curiós i estrany entre llibres i articles, ja que dels 56 títols que s'impliquen en la nostra renovació educativa ens trobam amb:

⁵ De fet de les 12 Jornades celebrades sols quatre han tengut com a seu territoris diferents als del Principat (Perpinyà, Palma en dues ocasions i Menorca).

- 23 llibres.
- 33 articles.

Això implica una desproporció que normalment no es dona en cap nucli de recerca especialitzada, puix és exagerat, per l'escàs nombre d'articles, el nombre de llibres que s'han publicat sobre la nostra temàtica, nombre de llibres que arriba al 41% de total dels treballs produïts. Això significa que per cada 1'4 articles es publica un llibre, quan gairebé una proporció o relació normal entre articles i llibres ben bé podria ésser de 10 a 1, favorable, evidentment als articles. Un intent d'explicar aquesta situació la trobarà el lector, si té paciència de continuar llegint aquest treball, una vegada analitzat l'altre aspecte que ens pertoca en aquests moments, és a dir, les entitats que possibiliten les publicacions, ja que creiem que aquestes dues variables es troben íntimament enllaçades.

Així doncs, i per tal de veure l'origen del possibilisme publicista, i d'analitzar les estructures empresarials o de capital que es troben darrere l'aparició dels treballs de recerca, dividirem la nostra tasca en dos apartats que dedicarem per separat a la qüestió dels llibres i dels articles, ja que consideram que són fruit de dues tendències de mercat totalment diferenciades.

Els llibres

Els 23 llibres han estat editats per les següents institucions:

- Entitat local municipal (és a dir, ajuntaments): un total de tres llibres (núm. 3, 23 i 56). Cal destacar aquí que el nombre d'habitants de cada un d'aquests tres municipis no és determinant en absolut, ja que un (el núm. 23) fou publicat per l'ajuntament de Palma, i els altres per ajuntaments de pobles amb molt pocs habitants (cas d'Esporles a Mallorca, núm. 3, i de Sant Lluís a Menorca, núm. 56).

- Entitat local regional (és a dir, en el cas illenc, els consells insulars): sols un llibre (núm. 4) publicat pel Consell Insular d'Eivissa.

- Entitat autonòmica, és a dir la Comunitat Autònoma de les Illes Balears: un total de tres llibres (15, 37 i 42).

- Entitat universitària, en el nostre cas la Universitat de les Illes Balears: un total de 8 llibres (9, 17, 33, 40, 43, 45, 47 i 52).

- Altres entitats públiques, en el nostre cas un Institut d'ensenyament secundari: un llibre (núm. 1, de l'Institut de Maó, Menorca).

- Coedicions entre institucions públiques, és a dir, publicació cofinançada entre dues o més institucions: ens trobam amb dos llibres més (núm. 10 i 56), en els quals participa la UIB, en un cas conjuntament amb l'ajuntament de Felanitx (núm. 10), i en l'altre amb una institució d'àmbit regional —l'Institut d'Estudis Eivissencs, que depèn del Consell Insular d'Eivissa (núm. 56).

- Editores comercials: han publicat quatre llibres (núm. 26, 27, 31 i 51), dos dels quals també han estat cofinançats, si bé de diferent manera; el núm. 26 entre l'editorial i una fundació privada, i el núm. 27 entre l'editorial i un ajuntament (el de Campanet).

- Fundacions privades: han publicat un llibre (núm. 7) essent la mateixa institució que també coedità amb una editorial comercial el llibre abans esmentat amb el núm. 26).

La conclusió és evident; trobam que la UIB participa en la publicació de 10 llibres, és a dir, gairebé la meitat de tots els publicats. Els altres 13 es reparteixen pel que fa a les institucions públiques de caràcter polític de forma més o menys equilibrada (ajuntaments, 5

llibres; consells insulars, 2 llibres, i Comunitat Autònoma, tres llibres). En total 10 llibres. Per completar tot el referit a institucions públiques caldria encara afegir el llibre editat per una entitat dependent del Ministeri d'Educació i Ciència —l'Institut de Maó— amb un sol llibre.

Pel que fa al capital privat sols en trobam participació en cinc llibres; quatre de publicats per editorials i un d'editat per una fundació. En resum i sense tenir ara en compte les coedicions estam en condicions de dir que les

— entitats públiques han finançat la publicació de 18 llibres.

— entitats privades han finançat la publicació de 5 llibres (un dels quals encara amb ajut oficial de l'ajuntament de Campanet).

Creiem que aquí trobam el perquè es publiquen tants de llibres en el nostre àmbit de recerca. Els ajuts oficials possibiliten aquest fet, i sobretot la política de publicacions de la UIB. Sense aquests ajuts de doblers que no es destinen a obtenir rendiments, efectivament, el panorama publicista s'ajustaria absolutament a la lògica normal en aquests casos.

De fet, sembla més fàcil, o almanco amb el mateix nivell de dificultat, publicar un llibre o un article, per la qual cosa no és d'estranyar que els autors prefereixin fer treballs amb més entitat i provar l'aventura del llibre, sempre personalment més gratificant. Si a aquest fet afegim que gairebé tots els autors de llibres han desenvolupat els seus treballs en relació a la universitat, és lògic pensar que estiguin dotats de la suficient qualitat per ésser publicats.

De tota manera, aquest desfasament entre ambdues possibilitats de publicar i la nòmina ben minsa d'autors que es dediquen a la història educativa ens fa veure que aquest nombre significatiu de llibres publicats és purament conjuntural, fruit més de la possibilitat de cada autor que no reflex d'un grup sedimentat de recerca i menys encara d'un interès social per la qüestió. Per altra banda, crec que queda ben clara la relació entre la UIB quant a l'origen de la recerca i les institucions oficials quant al suport econòmic; per tant, sempre que hi hagi a l'abast diners públics sembla que es podran publicar llibres sobre la renovació educativa o sobre qualsevol altre temàtica historicoeducativa. De tota manera, aquest fet no amaga el nivell de feblesa i de minsa dedicació que hi ha, de forma continuada i sistemàtica, a la nostra àrea de coneixement.

Articles

Curiosament l'estructura comercial i econòmica que trobam darrere la publicació dels articles és bastant diferent a la descoberta en el cas dels llibres, fins al punt que ben bé podem assegurar que es canvien els fluxos econòmics de forma contundent, tal com tendrem ocasió de comprovar a continuació. Com sempre, iniciarem la nostra anàlisi descobrint quins són els punts d'edició dels nostres articles:

— Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans: 9 articles (núm. 5, 11, 18, 21, 22, 28, 35, 41 i 53).

— *Full informatiu* de la Societat d'Història de l'Educació als Països de Llengua Catalana, societat responsable de l'organització de les Jornades abans esmentades i que, com hom pot comprovar, publica, a més, aquest *Full...* amb caràcter anual: 2 articles (núm. 2 i 48).

— Revista *Lluc*: ha publicat 8 articles sobre la nostra temàtica (núm. 14, 19, 24, 25, 29, 44, 46 i 55).

— Revista *Fontes Rerum Balearium*, publicació de la Fundació Bartolomé March Servera, avui en dia ja desapareguda, un article (núm. 13).

— *Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia*, revista patrocinada per l'Omnium Cultural: ha publicat dos articles (núm. 8 i 34).

— Editorials comercials amb publicacions en forma de capítols de llibres: han donat lloc a quatre treballs (núm. 20, 30, 36 i 38).

— Publicacions a revistes de la UIB, amb un total de cinc articles que es reparteixen de la següent forma: Revista *Educació i Cultura* (núm. 6 i 38), Revista *Maina* (núm. 16 i 32) i *Anuari d'Educació* (núm. 50).

— Jornades d'història local. Se'n poden distingir dues de ben diferenciades; una d'organitzada pel Govern balear, amb un treball publicat (núm. 49), i l'altra, duta a terme per l'ajuntament d'Inca, també amb un sol treball publicat (núm. 12).

Resumint aleshores aquests punts de publicació, tenim que amb diners públics apareixen: la UIB, amb cinc articles, i les publicacions de les Jornades Locals, amb dos treballs més, la qual cosa fa un total de 7 treballs sobre un total de 33.

En canvi, amb diners privats —independentment del fet que diverses d'aquestes publicacions puguin rebre subvencions d'entitats públiques— s'han publicat la resta de treballs, que en aquesta ocasió arriba a la quantitat de 26 articles. És a dir, una tendència totalment diferent a l'evidenciada amb els llibres, tal com es veu a continuació:

- Jornades i *Full...*: 11 treballs.
- Revista *Lluc*: 8 treballs.
- Revistes de la UIB: 5 treballs.
- Revista de l'Omnium Cultural: 2 treballs.

De totes formes, el futur quant a publicacions de caràcter educatiu es troba realment en perill ja que cal tenir en compte que de les tres revistes de la UIB, ara per ara, sols se n'edita una —l'*Anuari d'Educació*— que amb aquest exemplar ha arribat al dos números. Per altra banda, el seu caràcter anual i que el seu objectiu és totalment diferent al que entenem com a recerca bàsica en història educativa fa que les seves possibilitats respecte a la nostra àrea de coneixement sigui més teòrica que real.

Per altra banda, cal destacar la desaparició de la revista *Fontes Rerum...* i que, en definitiva, la possibilitat de publicar a les Jornades d'Història Local, al *Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia* o a llibres col·lectius és realment irregular i sempre ocasional. Aquest panorama absolutament desolador sols ens dóna una possibilitat dual de futur, a saber, les pàgines de la revista *Lluc*, que ara per ara es veu amb ànim d'acceptar a les seves pàgines temàtiques de recerca historicoeducativa, i les publicacions de les *Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, que es destaquen com l'entitat amb més protagonisme a l'hora de la publicació d'articles. No obstant això, el fet aleatori de la seva convocatòria, i el mínim nombre d'investigadors balears que hi participen, fa que difícilment per aquest mitjà es pugui ampliar realment de forma significativa el nombre de treballs publicats.

De fet, són quatre els autors amb una certa presència al llarg d'aquests 26 anys de recerca en història de l'educació referida sempre a la renovació educativa. Quatre autors que com vàrem veure en el seu moment han publicat 32 treballs; ara bé, aquests treballs entre 26 anys dóna una *ratio* que no arriba a l'1,2 per treball/any, que si alhora dividim entre 4 —el nombre d'investigadors— ens donarà un resultat de 0,3 treballs per autor i any.

O el que és el mateix, no existeix veritablement una línia sistematitzada de recerca sobre la nostra renovació educativa, o els investigadors tenen uns altres camps de recerca més importants. A casa nostra, aquesta temàtica es tracta gairebé de forma simbòlica, si més no ocasionalment.

8. Els anys d'edició

Creiem que aquest nou apartat ens consolidarà l'opinió abans esmentada. La nostra afirmació està reflectida per les xifres que ens presenta la següent taula. Com sempre els números es refereixen als materials bibliogràfics.

ANYS	LLIBRES	ARTICLES	TOTAL
1971-1975		14, 46,	2
1976-1980	1, 31, 51,	5, 13, 18, 19,20, 21 22, 29, 30, 41, 44, 53	15
1981-1985	7, 17, 23, 33, 43, 47	6, 16, 28, 32	10
1986-1990	15, 26.	2, 8, 34, 39, 48	7
1991-1996	3, 4, 9, 10, 27, 37, 40, 42,43, 52, 54,56	11, 12, 24, 25, 35 36, 38, 49, 50, 55	22

Com es veu, una distribució prou irregular pel que fa a la dinàmica temporal de les nostres publicacions. De tota manera intentarem un exercici explicatiu que creiem que abundarà en el fet conjuntural de la nostra recerca.

El primer que cal explicar és la voluminosa xifra de publicacions (15 en total) que aparegueren entre 1976 i 1980; al respecte cal dir que en aquest període de temps se celebraren tres Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans, una de les quals a Palma, la qual cosa va fer que es donàs una abundant quantitat de material publicat (núm. 5, 21, 41 i 53), ja que les Jornades celebrades el 1977 a Barcelona i el 1979 a Girona varen possibilitar una publicació a cada una (núm. 18 i núm. 22, respectivament). En total, doncs, 6 publicacions d'aquestes 15 foren degudes a les tres Jornades esmentades; aleshores, si restàssim del total les pròpies d'aquesta conjuntura ens trobaríem amb 9 publicacions, la qual cosa ja entraria dins una dinàmica més normal i que acceptaria una comparança amb el nombre de publicacions dels quinquennis següents. De la mateixa forma, la baixada quant a materials a l'època 1986-90 es deu, fonamentalment, a la circumstància que no trobam publicacions a les *Jornades* sobre el tema de la renovació educativa illenca.

Per acabar, cal advertir l'augment considerable de publicacions els darrers cinc anys, ja que el total de 22 títols significa una tercera part de totes les publicacions dutes a terme en gairebé vint-i-cinc anys. Veurem fins a quin punt es podrà mantenir aquest nivell. Tot dependrà molt possiblement de la continuïtat o no de les següents variables:

- La disposició de la revista *Lluc* a publicar articles sobre història de l'educació.
- El funcionament de la dualitat entre recerques de la UIB i les pertinents publicacions per part d'organismes oficials.
- La continuïtat de les *Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans* i la participació dels nostres investigadors.

9. Conclusions

En general, el tema de la renovació educativa a les Balears mostra una situació ben típica de tot inici d'investigació malgrat els 26 anys de feina sobre la qüestió. Molts de temes iniciats, coneixements molt febles i asistemàtics de qualsevol qüestió, manca d'ordre, de prioritats, de línies de recerca i, en definitiva, investigacions dutes a terme més per motius conjunturals dels investigadors (interès, facilitats, documentació a l'abast, etc.) que en funció de plans sistemàtics i d'objectius d'importància contrastada.

A més cal iniciar la recerca de bon de veres a Menorca i Eivissa, puix evidencien una manca d'investigació que és necessari urgentment solucionar.

El tema de l'higienisme i del paper dels metges és ara per ara la línia encetada més coherent i amb un marc més definit. És absolutament escandalosa la manca d'estudis sobre els nostres mestres (sols 10) i sobre les institucions educatives, ja que sols l'escola «*libre*» d'Alaior se salva del radicalisme de la meua crítica. Gairebé tots els altres temes, o manquen, o estan simplement insinuats.

De tota manera, si sols són dues o tres persones les que han demostrat una certa continuïtat en la recerca sobre l'escola nova no ens ha d'estranyar la situació abans esmentada. És a dir, que en gran part, la nostra recerca és fruit d'investigacions conjunturals de persones que gairebé han publicat només un treball. Des d'aquesta perspectiva es pot dir que no existeix la recerca sistemàtica i organitzada en qüestions historicoeducatives properes al moviment de renovació. A part d'això, cal evidenciar el paper important desplegat per la UIB, ja que ha generat més del 82% dels títols publicats.

Així mateix, ha estat la política de publicacions de la UIB la que ha fet possible, conjuntament amb l'ajut d'institucions públiques, l'aparició de tants llibres, almanco en relació al nombre d'articles. Aquest desfasament ens confirma de bell nou la feblesa de la recerca bàsica en aquesta àrea de coneixement.

Pel que fa als articles, sols les *Jornades...* i la revista *Lluc*, apareixen en el futur com els instruments més segurs per donar a conèixer el nostre passat educatiu. Aleshores, una feble estructura publicista, amb un minvat nombre d'investigadors que alhora mostren una dedicació ben minsa a la recerca sobre la renovació educativa, fa que tornem a qualificar l'aportació investigadora gairebé de conjuntural. De tota manera la publicació en el darrer quinquenni d'una tercera part de tots els treballs ens fa esser un xic més optimistes. Tant de bo si, mitjançant el present estudi, es pren consciència de la situació i s'esmena l'actual estat de coses.

10. Bibliografia

Els treballs citats en el text mitjançant un número corresponen exactament a les següents publicacions:

1. ALZINA SEGUI, P: *La escuela libre de Alayor (1906 - 1939)*, Publicación del Seminario didáctico de Geografía e Historia, núm. 1, Instituto Nacional de Bachillerato, Mahón, 1980.
2. ALZINA SEGUI, P.: «L'escola laica d'Alaior», pàg. 137 a 141 de *Full Informatiu de la Societat d'Història de l'Educació als Països de Llengua Catalana*, Barcelona, 1988.
3. BOSCH CONTESTI, R.: *Gabriel Comas i Ribas. Un mestre del seu temps*. Edicions de l'Ajuntament d'Esporles, Palma, 1991.

4. CARDONA, A.: *Antoni Albert i Nieto, un mestre eivissenc*, Conselleria de Cultura, Consell Insular de Eivissa i Formentera, Eivissa, 1991
5. COLOM CAÑELLAS, A. J.: «Els inicis de l'Escola Nova a Mallorca (1910-1920)». II Jornades d'Història de l'Educació en els Països Catalans. *Comunicacions*, Departament de Pedagogia, Palma, 1978, pàg. 36 a 41.
6. COLOM CAÑELLAS, A. J.: «D. Llorenç M^o Duran i Coli. Sus aportaciones a la renovación educativa mallorquina» pàg. 144 a 172 d'*Educació i Cultura*, núm. 5/6, UIB, Palma, 1982,
7. COLOM CAÑELLAS, A. J.: *D. Miquel Porcel i Riera i els inicis de l'activisme escolar a Mallorca*, Centre d'Estudis Gabriel Alomar, Palma, 1984.
8. COLOM CAÑELLAS, A. J.: «El moviment de renovació pedagògica. Relacions catalano-mallorquines» a *Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia*, núm. 0, Barcelona, 1986.
9. COLOM CAÑELLAS, A. J.: *Assaig d'Història de l'educació a la Mallorca Contemporània*, Universitat de les Illes Balears (UIB), Palma, 1991.
10. COLOM CAÑELLAS, A. J.: *Joan Capó Valls de Padrines. Un temps, uns fets*. UIB & Ajuntament de Felanitx, Palma, 1993.
11. COLOM CAÑELLAS, A. J.: «La teoria de l'educació activa a Mallorca a finals del s. XIX o el pas del biologicisme al psicologisme pedagògic» a *Comunicacions XI Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Reus, Tarragona, 1993.
12. COLOM CAÑELLAS, A. J.: «Inca i la renovació educativa». *II Jornades d'Història Local*, Inca, Mallorca, 1996.
13. COLOM CAÑELLAS, A. J. & SUREDA GARCIA, B.: *Bibliografia pera una història de l'educació a Mallorca*. Separata de la revista *Fontes Rerum Balearium*, Vol. III, Fundació Bartolomé March, Palma, 1980.
14. DEYÀ PALERM, M.: «Sobre un temps i uns homes», *Lluc*, núm. 602, pàg. 28 a 30, Palma, 1971.
15. DEYÀ PALERM, M.: *Joan Capó, inspector d'ensenyament primari*, Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, Palma, 1988.
16. DURAN COLI, L. M. «Una experiència d'Escola Activa»: pàg. 64 a 68 de *Maina*, núm. 3, Palma, 1981.
17. FERNÁNDEZ BENASSAR, M. C.: *Llorenç M. Duran i Coli, Inca, 1903*, Institut de Ciències de l'Educació, UIB, Palma, 1985.
18. JANER MANILA, G.: «La reacció mallorquina contra l'Escola Laica després de la Setmana Tràgica», *I Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Barcelona, 1977.
19. JANER MANILA, G.: «L'ideari pedagògic de Gabriel Alomar», a *Lluc*, núm. 674, Palma, 1977.
20. JANER MANILA, G.: «Aportació a l'estudi de l'educació a Mallorca durant la segona república espanyola. «Joventut Escolar», a SUREDA GARCIA & ALTRES: *Educació a Mallorca. Aproximació històrica*, Edit. Moll, Palma, 1977.
21. JANER MANILA, G.: «Les Missions Pedagògiques a la Mallorca de la Segona República», Pàg. 70 a 73 de *Comunicacions, II Jornades d'Història de l'Educació en els Països Catalans*, Dpt. de Pedagogia, Palma, 1978.
22. JANER MANILA, G.: «La política sanitario-escolar de l'Ajuntament de Ciutat de Mallorca en temps de la Segona República», a *Comunicacions, III Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Girona, 1979.

23. JANER MANILA, G.: *Emili Darder i la política sanitariu-escolar de l'Ajuntament de Ciutat en temps de la II República*, Monografies del Dpt. de Dinàmica Educativa de l'Ajuntament de Palma, Palma, 1983.
24. JAUME CAMPANER, M.: «Artur Martorell i els seus amics de Mallorca», pàg. 32 a 39 de *Lluc*, núm. 784, Palma, 1995.
25. LLUC, REVISTA: núm. 776. Número monogràfic sobre la família Viñas, Palma, 1993
26. MARTORELL, J.: *Andreu Crespí, aproximació biogràfica*. M. Font Edit. & Centre d'Estudis Gabriel Alomar, Palma, 1989.
27. MARTORELL GELABERT, M. C.: *La coeducació a Mallorca durant la II República: L'Escola Decroly de Campanet (1934-1936). Un exemple a partir de les aportacions de Miquel Buades i Riber*, El Tall Edit. & Ajuntament de Campanet, Palma, 1992.
28. MULET TROBAT, B.: «La segona república a Mallorca. Història d'un intent de recuperació cultural i educacional frustrat (1931— 36)», pàg. 269 a 281 de: *Escola i Estat*. Actes de les VII Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans, Edit. Eumo, Vic, Barcelona, 1985.
29. OLIVER JAUME, J.: «L'arquitecte Guillem Fortesa i les construccions escolars», pàg. 18 a 21 de *Lluc*, núm. 662, Palma, 1976.
30. OLIVER JAUME, J.: «Educació i Societat a les Illes (1910-1930)» a *L'Educació a Mallorca. Aproximació Històrica*, Edit. Moll, Palma, 1977.
31. OLIVER JAUME, J.: *Escola i Societat. L'ensenyament a les Illes en el segle XX*. Edit. Moll, Palma, 1978.
32. OLIVER JAUME, J.: «L'escola Normal i la colònia de Porto Colom (1935)» a *Maina*, núm. 3, Palma, 1981.
33. OLIVER JAUME, J.: *Juan Comas i la política educativa de la Segona República (1936- 1939)*. UIB, Palma, 1985.
34. OLIVER JAUME, J.: «Galí i Mallorca» pàg. 56 i 57 del *Butlletí de la Societat Catalana de Pedagogia*, núm. 1, Barcelona, 1988.
35. OLIVER JAUME, J.: «El moviment higienista escolar a Mallorca. Aportacions de Gabriel Oliver Mulet (1874-1934)» a *Comunicacions. XI Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Reus, Barcelona, 1991.
36. OLIVER JAUME, J.: «El pensament social d'Andreu Pont. Entre l'educació popular i l'higienisme».pàg. 135 a 159 de *Miscel·lània d'homenatge a Sebastià Cardell i Tomàs*, Edicions Lluçmajor de Pinte en Ample, Lluçmajor, Mallorca, 1992.
37. OLIVER JAUME, J.: *L'higienisme escolar a Mallorca. Aportacions a la sistematització del seu estudi (1880-1936)*. Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, Palma, 1992.
38. OLIVER JAUME, J.: «Els edificis escolars a Lluçmajor l'any 1917. Aportació del Dr. Mateu Contestí i Gamundí a l'higienisme escolar», pàg. 111 a 134 del *Homenatge a Vicenç M. Rosselló i Verger*, Edicions de Pinte en Ample, Lluçmajor, Mallorca, 1995.
39. OLIVER JAUME, J. & CONTRERAS, A. & GARCIA MAS, A.: «Ciències mèdiques i ciències de l'educació: una interacció amb la Història. Notes per a una contextualització de Joan Ignasi Valenti», pàg. 169 a 177 d'*Educació i Cultura*, UIB, núm. 7, Palma, 1989.
40. OLIVER JAUME, J. & GARCIA MAS, A.: *Joan Ignasi Valenti i Marroig. Psiquiatria i educació a Mallorca (1900-1936)*, UIB, Palma, 1991.

41. OLIVER JAUME, J. & MATEU CONTI, D.: «Les construccions escolars a les Illes en el segle XX», pàg. 118 a 123 de *Comunicacions. II Jornades d'Història de l'Educació en els Països Catalans*, Dpt. de Pedagogia, Palma, 1978.
42. OLIVER JAUME, J. & SEGUI AZNAR, M. (coord.): *Guillem Forteza, arquitecte escolar*, Conselleria de Cultura, educació i Esports del Govern Balear, Palma, 1993.
43. PONT BALLESTER, G.: *Jaume Fornaris i Taltavull, mestre. Son Servera, 1893-1931*, Institut de Ciències de l'educació de la UIB, Palma, 1985.
44. QUINTANA, J. M.: «L'Escuela Nueva d'Alaior, fita important de la pedagogia racionalista», pàg. 22 a 24 de *Lluc*, núm. 662, Palma, 1976.
45. RAYO FERRER, M.: «Aproximació històrica a l'ús educatiu dels espais naturals a Mallorca. (Segles XIX i XX)». UIB, Palma, 1994.
46. ROSSELLÓ SIMONET, M.: «L'antiga Escola Normal de mestres», pàg. 16 a 18 de *Lluc*, núm. 602, Palma, 1971.
47. SANCHO ORELL, M. I.: *El mestre Andreu Ferrer i l'ensenyament a Artà (1916-1928)*, Institut de Ciències de l'Educació de la UIB, Palma, 1984.
48. SEGUI LLOBERA, A.: «El Museu Pedagògic Provincial de les Balears (1917-1936)», Pàg. 146 a 151 de *Full Informatiu de la Societat d'Història de l'Educació als Països de parla catalana*, núm. 5/6, Barcelona, 1988.
49. SEGURA SALADO, J.: «Els exploradors (boy-scouts) a Ciutat de Mallorca (1913-1923)», pàg. 209 a 222 d'*Espais i temps d'oci a la història. XI Jornades d'Estudis històrics locals*, Conselleria de Cultura, Educació i Esports del Govern Balear, Palma, 1993.
50. SUREDA GARCIA, B.: «Bibliografia per a l'estudi de l'evolució de l'educació a les Illes Balears a l'època contemporània», pàg. 163 a 169 de *l'Anuari de l'educació i la formació a les Illes Balears*, UIB & Colònia, Caixa d'Estalvis de Pollença, Palma, 1995.
51. SUREDA GARCIA, B. & ALTRES: *L'educació a Mallorca. Aproximació històrica*, Edit. Moll, Palma, 1977.
52. SUREDA GARCIA, B. & VALLESPER SOLER, J. & ALLES PONS, E.: *La producció de obres escolars en Balears (1775-1975)*, UIB, Palma, 1992.
53. SUREDA NEGRE, J.: «Un nou fracàs de la ideologia liberal burgesa a l'educació mallorquina: El congrés nacional de 1920», pàg. 14 a 19 de *Comunicacions. II Jornades d'Història de l'Educació en els Països Catalans*, Dpt. de Pedagogia, Palma, 1978.
54. PETRUS ROTGER, A.: *Francisco Pons Pons, mestre*, Ajuntament de Sant Lluís, impr. Rotger, Maó, 1992.
55. VILANOVA RIPOLL, C. M.: «Notes sobre la situació de la psicologia a Mallorca a inicis de segle», pàg. 31 a 35 de *Lluc*, núm. 787, Palma, 1995.
56. VILAS GIL, P.: *Joaquim Gadea Fernández. La vida d'un mestre*, UIB & Institut d'Estudis Eivissencs, Eivissa, 1995.